

naeat. Quamquam huius paulo aliam rationem esse existimavim.

Induimini, nec calefcitis) Chaldaeus per tertiam personam dicit, induamini, nec calor illis. Vulgaris enim est et usitata personarum mutatio Hebraeis et Chaldaeis. Quod uero sequitur, et qui sese mercede locat, id ei imaledictione cedit, pulchre ita reddidit ac perspicue quod Hebraeus dixerat וחסשתכר מסתכר et אלו צרור נקוב et qui sefo locat, mercedem in pertusum sacculum reponit. Deest Septuaginta transulerunt, ο τὸν μισθὸν συναγαγ, συναγαγε eis ἀπὸ τοῦ σάκου σου.

IN CAP. II.

Et facite) Istud Hebraei uolunt iunctum cum sequenti uersiculo, uerbum quod nobiscum decreui, et c. Alij initio sequentis uersiculi uolunt intelligi uerbū ואעשה et faciā id quod nobiscum in Aegypto pepigi. Id quod de Christo promisso accipendum putant, ut in l. ge dicebat Moses נביא מקרבך מאחריך et c. At sanē haud scio an posteriori uersiculo Hebraeorum את et Chald. quod ei respondet ות, quod saepius accusandi casum designet, hoc loco ut et alias nominatiuum significet: ut promittat uerbum quod cum illis in Aegypto quondam pepigerat, ac spiritum suum cum illis permansurū, uerbum in quā de Christo mittēdo ratum futurū. Nam sequēs uaticinium de Christo apertum est, etiam si Iudaei, ut caeci sunt in huiusmodi tam apertus locus, peruertere conentur. Quid enim quāso sibi aliud uult desiderium omnium gentium, quā quod Iacob patriarcha dixerat ולו יקחת עמים Nam etsi plura iter dicat ובאו sequēte singulari חסרת כל הנוים, hoc scriptura non insolens facit, ubi de Domino loquitur.

Num immundum erit) Ita Hebr. חסרתא reddit Chaldaeus quem et plerique Hebraeorum sequuntur. Ego uero multis de causis nocem à genina significatione detorquendā haud quaquam putarim. Quas ne hie longior sim, ex commentario Aben Ezra petas licebit. Cuius hoc loco iudicium, aliorum sanē opinionibus praetulerim. Vbi enim, quod hie admonitū ad cetera uelim accommodari, uidetur locus aliquis uario sensu errari posse, ut potissimum inter multos sequēdus, qui et à uocum proprietate nō discedat. et praecedentibus ac subsequētibz cohaereat: id nemo sanē possit, nisi qui acri est iudicio, perspicere.

Antequam lapis (super lapidem.) Chaldaeus נרבה proprie lapidum ordinem significat, seu lapides serie quadam digestos, ut inde paries exurgat. Hebraei סור appellat. Vbi est Ezras hoc nomine cap. 4.

Percursti uos uredine & robigine.) Quod Hebraeus uoces ac perinde Chaldaeus uideam non recte à plerisque dissingui, non ab re fecero, si eorum vim ex Hebraeorum mente exponam. Est ergo טרפון, Chald. שרפונא frugum ac herbarum uitium ex nimia siccitate. Cicroni uredo appellatur, Gallie Brusleure. ויקון uero Chald. וירקנא uel וירקנא, uitium frugum ex humore immodico contractū. Aurigenam Latine sonat, sed id uitij in ceteris quidem, poligo seu rubigo à La-

OBSERVATIONES IN
Haggæum.

D Zerubabel filium Sealtiel) *Pedaia filium fuisse Zerubabel testa-*

A tur locus ille 1. Paral. 3. ובני פריה וחבל ושמעי. Quomodo ergo

Matth 1. *filii seatriel dicatur hoc loco, & iterum postea à Matthæo & Luca,*

Luc. 3. apud plerisque vertitur in dubium. Putant nonnulli eundem esse Pedalam qui Seal

tiel, quos satis arguit alij locus iam a nobis citatus ex ub. Paralip. Alij, quorum pro-

babilior est sententia, scilicet qui dicit Zorobabel fuisse, eius tamen patrem aut eodem modo exsimulat quo Zacharias filius Iddo. cum Barachias fuisse, quia

Exr. 5. Idône forte vel cō faustum est. quid necesse perinde habeatur ac fi-

Zach. 1. *ū uel certe quod horum qui patribus clariores faciunt. De Zerubabele quidem ubi-*

que leges quod filius e calziel nominetur, nisi ubi eius genus ad unguē erat exponen-

dum. Nec desunt qui propterea Sealsiel existiment patrem uocari Zerubabel,

quod cum educatis, quemadmodum & Michal filia saül tribuuntur liberi quos

nucl. 21. Adriel ex Merab altera filia Satiil suscepas. Nam & Michal nunquam sobolē pro-

nuel. 6. creasse, & Merab Adrieli nupfisse, non Michal, legitur. Simile illud esse existimant

nucl. 18. quod Numer. 3. describenda proponitur Aharonus & Moyses generatio, cum postea

prioris tantum filij proponantur. Atque hoc ideo quod Aaronis filios Moyses edoc-

rit. Qui tertiam hanc sententiam sequuntur, de articulo putant patrum fuisse Zo-

robatus, hoc est fratrem Pedala patris eius. In qua sententia nunc etiam nungatum
fuisse interpretem: Dicitur enim locus ille ita ambiguus ut nix è contextu diu-

dicere nobis fuerintne Iechonis filii. Abir. Scaltiel. Malcir. Pedais. et ceteri qui

eo loco nominantur. an vero filius quidem Iechonie Aſir, huius Sealiel, huius vero

Malciaram, Pedaia, & ceteri. In priori sententia est Aben Ezra, in posteriori Izimhi.

Ego contextu diligentius & propius inspecto & cum aliis locis collato, posteriori

potius adscripsim.

& ad Iehosua filium Iehotsadac) Hunc Iehotsadac summum fuisse sacerdo

tem cum primum templum est exustum. scribit Aben Ezra, ac propterea paterna di-

gnitatus post egressum è Babylone, successorem fuisse Iehosua. Abiisse quidem cum

ceteris captius Babylonem Ichosadac narrat historialib. Para. 1.6.ca. Fuit autem
lib. 1. ca. 6. lib. 2. ca. 7. lib. 3. ca. 8. lib. 4. ca. 9.

Sic ait Dominus exercituum, uedicant) amen. Chelchumidem anod

Uterque enim quid alimibz hoc uasculo ex seculenti exponitur: utriusque

dem prophetia monet Hanc enim inquit Domini Zerobabelis et Iofach. quid illi

populo dicat: posteriori uero superius Hagga: quod populo dicat. Nec sic inue-

nias sumptum in lege לאמר, ut quod tam saepe in lege repetitur וידברו אל

dicendo, perinde est ac si Latine dicas, in hanc sen-

רבר אל כני ישראל ואמר *sentiam, in hac uerba. Vnde* *et saepe subiicitur*

אליהם. *Aben Ezra prius* לאמר *ita uidetur accipere ut abundet, cum*

encl. 37. tam dixisset ככה sic, et huic simile citat בא ואני אנה אני בא, ubi posterius

Wacht,

vestrarum, nec ad me colendum
reditis, dicit Dominus. Agi-
te animū ab hoc die ad retro e-
lapſa tempora adiungite, à die
vicesimo quarto nonæ lunæ: ab
eo die quo cœperit fundari tē-
plum, animū adiūgite. Num
adhuc frumentum est in area?
Necdum vites, ficus, malogra-
nati, aut oleæ quicquā tulerūt.
Sed deinceps benedicā. Fa-
ctūmq; est verbum prophetiæ
à Domino secūdò cū Haggeō,
vicesimo quarto lunæ hunc in
modū. Dic Zorobabeli du-
ci domus Iuda hoc modo. Ego
cælum & terram commoueo.

Ac subuertā solium regno-
rū, & frangā vires regnorū po-
pulorū, subuertāmq; currus &
horum sessores, atque occiden-
tur tā equi quā equites, quif-
que gladio fratris sui. Eo tē-
pore, inquit Dominus exerci-
tuū, te mihi admouebo Zoro-
babel fili Sealtiel serue mi, in-
quit Dominus, & collocabo te
velut sculpturā anuli in manu:
quia te gratū & acceptum ha-
beo, dicit Dominus exercituū.

וירכוּ וְלִיתִּיכֹן רִי וְיִכֹּן
לְפִנֵּי חָנִי אָמַר יְיָ שׁוּבוּ כָעֵן
לְבָבוֹן מִן יוֹסֵף הָרִין
וְלַעֲלִילַת מֵיִם עֲסִרִין
וְעָרְבָה לַתְּשִׁיעָא
לִמֵּן יוֹסֵף דְּיִשְׂרָאֵל
לְחִשְׁתְּכִלְלָא חִיכְלָא דְיְיָ
שׁוּבוּ לְבָבוֹן הָעוֹר כָּעֵן
עֵיבֹרָא פִּאיִרְרָא וְעָרְבָה
נִשְׁמָנָא וְתִינָא וְרִימֹנָא
וְאִילָנִי וְיִתָּא לֵא מַעֲיִנו
יוֹסֵף הָרִין אִיכְרִידִי וְהִנֵּה
פְתִיחַ נִסְאֵחַ מִן מֶרֶס יְיָ
תְּגִיט עֵם חָנִי כְּעִסְרִין
וְאָרְבָּעָא לְיִרְחָא לְמִסְרִי
אִיסֵר לְוִרְבָּבֶל רַבָּא רַבִּית
וְהִנֵּה לְמִסְרִי אָנָּה מִיֵּצֵ
יֵת שְׁמֵיִן וְיֵת אֶרְעָא
וְאֶחָד בֹּרֵסִי לְכוֹתָהּ
וְאֶתְבֵּר חֹקֵם סִלְכוֹתָהּ
עֲסִינָה וְאֶחָד רִתִּיכֹן
וְרִכְבִּיהֶון וְיִתְקַשְׁלוּן
סִמֵּון וְחִכְבִּיהֶון גְּבֵר
כְּחֶרֶב רֵאחֻחִי כְּעִירְנָא
תְּהִיָּא אָמַר יְיָ עֲבָדֵת
לְאַרְבִּינָה וְרַבְּבֵל בֵּר
שְׁאֵלִיתִיָּאל עֲבָרִי אָמַר יְיָ
וְאַשְׁרִינָה כִּיגְלוֹהִי דְעֻמָּא
עַל יְדֵי אֶרֶץ כְּדֵי אֶתְרַעֲיָתִי
אָמַר יְיָ עֲבָדֹתִי

מן קרם ויבד חנו נביא
 למיסר: כדנו אסר ו
 צבאות שאיל כעו יר
 כחנא אוריתא למיסר:
 הא יטול גבר בסר קורשא
 בכנף לבושיה ויקריב
 בכסותיה ללחק: ו
 ולחבשיל וללחקר:
 ולמישתא וכל רשתאכיל
 היסתאב ואתיבו כחנא
 ואסרו לא: ואסר חנו
 אם יקריב מסא נפשא
 בקר אליו היסתאב
 ואתיבו כחנא ואסרו
 יסתאב: ואתיבו חנו ואסר
 כן עסא הריו וכן כנשתא
 הרא גרמי אסר ויבן כל
 עובדי יריהו וירימור
 חסוססאב חואו וכעו שו
 כעו לבכון מן יוסא הרין
 ולעילא ער לא יתס
 נדבד בהיכלא דיו:
 סרתיחו עליו לערסת
 עסריו וחוא עסרא עליו
 אתיו לסעררת דבר
 חסיו נדבין דסר וחוא
 עסריו: סתי יתכון
 כסידפונג ודירקונג
 ודברא ית כל עובדי
 vos vredine, & robigine, & grādine oīa opera manuū
 vestrarum A iiij

prophetiæ à Dño per Haggēū
 prophetam, hoc modo. Sic di-
 cit Dominus exercituum: Age
 roga sacerdotes legem his ver-
 bis. Si quis carnem sanctam
 in ora vestis suæ gestarit, & ve-
 sti suæ panē admouerit aut pul-
 mētum, vinum aut oleum, aut
 vllum esculentum, nū immun-
 dum erit? Respondentes sacer-
 dotes dixerunt, Non. Et ait
 Haggæus: Si pollutus anima
 hæc omnia cōtigerit, num erit
 pollutus? Respondentes sacer-
 dotes dixerunt, erit. Subdēs
 Haggæus dixit: Sic est iste po-
 pulus & cōgregatio ista coram
 me, inquit Dominus, & sic o-
 mnia opera manuum corū, ac
 quicquid hīc offerūt pollutum
 est. Nūc igitur agite, animū
 aduertite ab hoc die ad superio-
 ra tempora, antè quàm lapis su-
 per lapidē in tēplo Domini po-
 neretur. Cū ad aceruū vi-
 ginti modiorum venissetis, de-
 cē erāt: cū ad torcular ex quo
 solerēt quinquaginta vini do-
 lia fluere, viginti erāt. Percussi

viderit? Nūc verò qualē eam videritis? An non perinde ac non esset, in oculis vestris videtur?

Sed nunc age forti es animo Zerubabel, inquit Dominus: forti es animo Iehosua fili Iehosua, sacerdos magne, tūq; vniuersę popule terre, inquit Dñs, & facite: siquidē verbū meum vobis auxilio est, dicit Dominus exercituū. Verbū quod vobiscū decreui, cū exiretis ex Aegypto, & pphetę mei inter vos docēt: ne timeatis. Sic enim dicit Dñs exercituum: Breue adhuc tēpus superest, cū ego cælum, terram, mare, & continentem cōmouebo. Simulq; omnes populos cōmouebo, venietq; desideriū omniū populorum, ac domum istam gloria implebo, inquit Dominus exercituum. Meum est argentum, meū aurum, dicit Dominus exercituū. Maior erit domus huius posterioris gloria, q̄ prioris, dicit Dñs exercituū, & in loco isto dabo pacem, ait Dñs exercituum. Vice-simo-quarto nonę lunę, anno secūdo Darij, factus est sermo prophetiæ

מִרְסָאֵר וּפְחֵאֲתוֹן חֲנוּ
יְהוֹהָכָעֵן חֶלְא כְּרִלְיֹהוּי
כִּן הוּא בְּעִינֵיכֶן: וְכָעֵן
חֲקַף וְרִבְבָּל אָמַר
וְתִקְוִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּר יְהוֹזָבָב
כִּתְנָא רִבָּא וְתִקְוִי כָּל עָמָא
דְּאַרְעָא אָמַר: וְעֵבִיד
אַרְיִי מִקְרִי בְּסַעְדָּמֹן אָמַר
וְיִצְבָּאוֹת: יְתַפְתְּנָא דִּי
וְיָרִית עֲסָמֹן בְּמִיפְקָבֹן
מִסַּעְרִים וּבְכִיּוֹי מִלְּפִין
בִּינִיסֹן לֹא תִרְחִלֹן:
אַרְיִי כִרְנֹן אָמַר: וְיִצְבָּאוֹת
עוֹר חֲרָא וְעִירָא חֵיא וְאַנָּא
מִיַּע יְתַמְסָא וְיִתְּ אַרְעָא
וְיִתְּ סָא וְיִתְּ בִישְׁתָּא:
וְאַיְעִית כָּל עֲסָמָא וְיִתְּ
חֲסִידָת כָּל עֲסָמָא וְאַסְלִי
יְתַבִּיתָא חֲרִין וְקִרָא אָמַר
וְיִצְבָּאוֹת: דִּילִי בְּסָפָא
וְדִילִי דְרִבְבָּא אָמַר: וְיִצְבָּאוֹת:
סִנִּי וְחָא וְקִרְיָה
דְּבִיתָא חֲרִין בְּתַרְעָא סֹן
מִרְסָאֵר אָמַר: וְיִצְבָּאוֹת
וּבְאַתְרָא חֲרִין וְאַתְּמֹן מִלְּסָא
אָמַר: וְיִצְבָּאוֹת:
בְּעִקְרִין וְאַרְבַּעָא
לְתַשְׁבִּיעָא בְּשִׁנַּת תְּרִיתִין
לְדִירוֹשׁ הֵנָּה פְתִנְסִי בְּבֹאָה

חנני

חנני נביא קמא דשלחיה
 ואלהיו ורחילו עמא
 מן קרם וי ואמר חנני
 נביא דין בשליחות מן
 קרם וי לעמא למיסר
 סיסרי בספורסון אסר וי
 ואער וי ית רוח
 ורבל בר שאלתיאל
 רבא רבית יהודה וי
 רוח יהושע בר יהוצק
 כהנא רבע וית רוח כל
 שארא דעמא ואחז ועבד
 עבירא בבית סקורשא
 וי עבא את אלתא :

ביום עקרון
 וארבע לירח ב
 בשתיחאח בשנת תרתין
 לדרוש סלקא :

בשביעא דעקרון וחר
 לירח חור פתגם נבואה
 מן קרם וי ביר חני נביא
 למיסר ואמר דעו
 לורבל בר שאלתיאל
 רבא רבית יהודה בר
 יהוצק כהנא רבא
 ולשארא דעמא למיסר :
 מן כמון דישתאר רחוא
 ית ביתא דרין ביקריות

est inter vos reliquus, qui ad hanc in prima sua gloria
 viderit A iij

ba Haggæi prophetæ, sicut mi-
 serat cum Dominus deus eorū:
 & timuit populus à conspectu
 Domini. Dixitq; Haggæus
 propheta Domini, legatione à
 conspectu Domini, ad popu-
 lum, hoc modo: Verbū meum
 vobis auxilio est, inquit Domi-
 nus. Et excitauit Dominus
 animum Zerubabel filij Seal-
 tiel, principis domus Iuda, &
 Iehosua filij Iehotsadac summi
 sacerdotis, & reliqui populi, vt
 venirent ad opus faciendum in
 æde sanctuarij Domini exerci-
 tum, dei. Die vicefimo quar-
 to lunæ sextæ, anno secundo
 Darij regis.

Capit II.

Eptima luna, vicefimo-
 primo lunæ fact⁹ est ser-
 mo prophetiæ à Domi-
 no per Haggæum prophetam
 in hūc modum. Age dic ad
 Zerubabel filium Saltiel ducē
 domus Iuda, & ad Iehosua fi-
 lium Iehotsadac summum sa-
 cerdotē, & ad reliquum popu-
 lum in hāc sentēciam. Quis

ctionem cedit. Sic dicit Dominus exercituum : Animum ad vias vestras aduertite. Ascendite in montes, afferte ligna, & domum extruite, ac gratū mihi erit vt meam in ea diuinitatem in gloria collocem, dicit Dominus. Respicitis ad multum, & est parum : atque hoc cū domum intuleritis, in illud maledictionem immitto. Quamobrem, inquit Dominus exercituum ? Propterea quod ædes sanctuarij mei desolata est, vos autē curritis in domum suam quisque. Idcirco propter peccata vestra cæli desinūt pluuiam demittere, & terra fructus proferre. Et vocauī siccitatem super terrā, super montes, super triticum, vinum, oleum, & quicquid terra profert, & super hominem ac iumentum, super omnem denique laborem manuum. Audiuit autem Zerubabel filius Scaltiel, & Iehosua filius Iehosadac summus sacerdos, & vniuersæ populi reliquæ, sermonem Domini dei sui, & ver

למאירתא :

כדנן אָמר יי
צבאות : שׂוּוּ לִבְכוֹעַל
אוֹרְחֵיכֶם : סִקוּ לְמוֹרֵיָא
וְאִתּוֹ אֲעִין וּבִטּוֹ בֵּיתֵי
וְאִתְרֵעִי לְאַשְׁרָאָה
שְׂכִינְתִּי בֵּית בִּיקָר אָמַר
יְי : מִתְפַּנֵּן אֲתוֹן לִסְנִי וְרֵעִי
לְעִירוֹ מַעְלִין אֲתוֹן לִיה
לְבֵיתָא וְאַנְיָא שְׁלַח בֵּיה
מְאִירְתָּא חֲלָף מִחֲאָמַר
יְי צְבָאוֹת חֲלָף בֵּית
מִקְדָּשִׁי רְחוּא מְרֻכָּבָא וְאֲתוֹן
רְחִטוֹן וְכֵר לְבֵיתִיה :
עַל כֵּן בְּרִירָא חֻבִּיכוֹן
מִסְקוֹ שְׁמִיא מִלְאַחֲתָא
מִמָּרָא וְאַרְעָא מִסְקָרָא
מִלְמִיעֵבֶר פִּירְיוֹן
וּמְרִירָא חֻרְבָּנָא עַל
מִרְעָא וְעַל מוֹרֵיָא
וְעַל עֵיבוֹרָא וְעַל חִסְרָא
וְעַל מִשְׁחָא וְעַל כָּל דִּי
מִסְקָא אֲרַעָא וְעַל אֲנִשָּׁא
וְעַל בְּעִירָא וְעַל כָּר
לִיאֹת יִרְיוֹן :
וּשְׁמַע וּרְבֵבֵל בְּרִי
שָׂא לְתִימְרָא יְיָ וְחֻשְׁעֵי בְרִי
וְחֻצְדָק כְּהֵנָּא רְבָא וְכָל
שְׂאֲרָא דְעָמָא לְמִסְרָא
דִּי מִלְחָמָא וּלְפִתְקָא
חֲגִי

Nno secundo Darij regis, Luna sexta, die primo Lunæ, factus est sermo prophetiæ à Domino per Haggæum prophetam, ad Zerubabel filium Scaltiel principis domus Iuda, & ad Iehosua filium Iehosadac summum sacerdotem in hæc verba. Sic ait Dominus exercituum, ut dicant: Populus iste dicit, adhuc non appetuit tempus ædis sanctuarij Domini ædificandæ. Factumq; est verbum prophetiæ à Domino per Haggæum prophetam hunc in modum: Qui quæso, rectum id vobis videtur, ut vos quidem domos habitetis cedrinis tabulatis cõtectas, hæc autem sanctuarij domus deserta sit? Nunc itaq; sic dicit Dominus exercituum, animus ad vias vestras aduertite. Multa quidẽ seminatis, at pauca infertis: editis, at nõ satiamini: bibitis, nec inebriamini: induimini, nec calefcitis: & q̃ sefe mercede locat, id ei in maledi-

בשנת תרמיו לדרוש

מלכא בירחא שתיקא
 ביוםא חד לירחא תור
 פתנא נבאח מן קדם
 ויבר חני נבוא לור
 וירבכל בר שאלתיאל
 רבא רבית יהודה ולות
 יהושע בר יהוצרק כהנא
 רבא למיסר: כדנ
 אמר וי צבאות למיסר
 עשא חרין אקרין עד כען
 לא כשא עירין ביר
 מקדשא דו לאתבנאח
 ונתח פתנא
 נבאח מן קדם וי ביר חני
 למיסר: חקרין כשא
 לכו דאתון ותכין כ
 בבתיארי מסללין בכורי
 ארוא ובית מקדשא חרין
 חרב: ונכען כדנא אמר
 וי צבאות שווי לכונ
 על אורח חכונ: ורעין
 אתון סניאין ומעלין ו
 ועיר: אכלין ול
 מכעין שתין ול: ריון
 לבשין ול: שתין לחון
 ודמחור סתור ל
 למאירא A ו

CHALDÆA TRAVE

CHALDÆA TRAVE

LATIO INGRESSI TRAVE

et exiit in latitudinem

et exiit in latitudinem

et exiit in latitudinem

et exiit in latitudinem

et exiit in latitudinem

et exiit in latitudinem

et exiit in latitudinem

תַּרְגוֹם חֲנַי

CHALDAEA TRANS-
LATIO HAGGAEI PROPHE-

ta, recens Latinitate donata, cum
scholiis haud infrugiferis

Per Iohannem Mevcrum.

PARISIIS.

Apud Martinum Iuuenem, ad signum D. Christophori
è regione gymnasii Cameracensium.

M. D. L. L.